

A gazdasági pozícionyerést a többségi társadalom nem minden tagja nézte jó szemmel, s ezek a hangok a XIX. század végén megerősödtek. Antiszemita megnyilatkozásokkal illetve a zsidóságtól való elkülönüléssel már korábban is találkozhatunk. Noha az 1838-ban alakult Olvasó Társaság (amely 1844-től Kaszinó Egylet néven működött tovább), alapítói között zsidókat is találunk – még egy nőt is –, az 1850–1860-as években csak hosszú viták árán kerülhettek be újabb tagok. Az elutasítást általában azzal indokolták, hogy „felvételükhöz egyhangú szavazat kívánatik”.⁷ Így diszkriminálták azt a zsidóságot, amelyből a szabadságharc kezdetén többen önként jelentkeztek szolgálatra. Többször volt zsidóellenes megnyilatkozás oka a virilizmusból adódó képviselő-testületi összetétel, pl. 1908-ban, amikor a 40 képviselő közül már csak 8 tartozott a keresztény felekezethez: „Nem keresek személyi kifogásokat a megválasztott városi képviselők ellen, sőt szeretném hinni, hogy külön-külön mindegyik föltétlenül tisztességes és megbízható ember, de így, ebben az összeállításban, együtt: csakis egy beteges társadalmi élet szülötteinek tekintem őket.”⁸

A felekezeti, etnikai, olykor nyelvi jelmezbe öltöztetett küzdelem azonban valójában a gazdasági pozíciókért folyt, s ezt a helyi lap többször meg is fogalmazta: „ha fáj nekünk, hogy a zsidók mellett elmaradunk, ne használjunk ilyen mesterséges eszközöket, hanem tanuljunk tőlük szorgalmat, törekvést, életrevalóságot”.⁹

Az első világháborúban 38 kiskvárdai zsidó halt meg, 21 lett hadirokkant, de ez nem gátolta meg a proletárdiktatúra utáni antiszemitizmust. Igaz, hogy a helyi direktórium tagjai között is több zsidó volt, de az is igaz, hogy a „szocializálást” is éppen a zsidó kereskedők, bankárok szenvedték meg.

Az olykor-olykor fellobbantott zsidóellenesség idővel lecsillapodott, ám amikor már jogszabályok intézkedtek a zsidóság szegregációjáról, nem lehetett reménykedni abban, hogy idővel az is megszűnik. Magyarország német megszállása után, 1944. április 8-án megkezdődött a Kiskvárdai környéki zsidóságnak a kiskvárdai gettóba való beszállítása, április 15-én a helybélieket is a „kényszerlakhelyeikre” vitték. A kiskvárdai deportálási listán szereplő 3494 fővel együtt összesen 7000 főt kitevő zsidóságot május 29-én és 31-én bevagonírozták, és Kaszán keresztül Auschwitza börtönbe vitték. Többségüket a haláltáborokban elpusztították. Ezeket az eseményeket örökítette meg könyvében az USA-ban élő kiskvárdai *Isabella Leitner* (Fragments of Isabella) és a Svédországot lakhelyül választó *Magda Eggens* (Vad mina ögon har sett).

1946-ban már csak mintegy 800 személy vallotta magát zsidónak Kiskvárdán, az 1949-es népszámlálás szerint 446 egyén. Az idő múlásával – halálozás, kivándorlás miatt – számuk egyre fogyott, olyannyira, hogy már a zsinagógát sem tudták fenntartani, ezért azt eladták a helyi tanácsnak, s 1983-ban a Rétközi Múzeum nyílt meg benne. Az egykor virágzó zsidó közösségre már csak az épületek, néhány jellegzetes tárgy és az izraelita temető emlékeztetnek.

Néző István

Bevándorlás Északkelet-Magyarországra a XX. század utolsó harmadában

A mögöttünk hagyott XX. század a nagy népességmozgások évszázada is volt, és ennek a modernkori népvándorlásnak a hullámai nem kerülték el a magyar társadalmat sem. Az 1900-as évek elején gazdasági bajoktól üze, megélhetési gondok elől menekülve százezrek hagyták el lakóhelyüket, hogy hazájuktól távol keressék boidogulásukat. Az első világháború után megrajzolt trianoni határok miatt kisebbségi sorsba kényszerült magyarok húzódtak be az anyaország területére. A második világhéges után is elsörendűen politikai, hatalmi szándékok vezettek tömeges kitelepítésekhez, lakosságcserékhez.

⁷ *Somogyi Rezsö*: Emléklapok a kiskvárdai nemes Kaszinó-egylet 50 éves történelméből. Kiskvárdai Lapok, 1888. 47. sz. mell. 2. old.

⁸ Gondolatok. Kiskvárdai Lapok, 1908. 47. sz. 1. old.

⁹ Fogyasztási szövetkezetek: Kiskvárdai és Vidéke, 1912. 9. sz. 1. old.

A következő nagy migrációs hullám a magyarországi államszocialista rendszer 1956-os válsága nyomán keletkezett, amikor csaknem 200 ezren hagyták el az országot. Magyarország a migráció irányait tekintve a XX. század utolsó harmadában kibocsátó és befogadó állam volt egyidejűleg. Az állampárti rendszerek akut működési zavarai, majd elmélyülő válsága a kisebbségi jogokat durván megsértő, szélsőséges fellépéseket sem nélkülöző nacionalista belpolitikával tetőzve az 1980-as évekre a népességmozgás újabb hullámát idézték elő.

A homogén román nemzetállam megteremtésére irányuló, falurombolásba torkolló pártállami politika az erdélyi magyar kisebbség körében az 1980-as években egyre erősödő kivándorlási hullámot keltett. A kisebbségi jogok durva megsértéséből eredő feszültségek kiegészültek az életkörülmények rohamos romlásából fakadó nehézségekkel. 1981 őszétől számos termékre jegyrendszert vezettek be, jelentősen emelkedtek az élelmiszerárak, csökkent a realbér. A Romániából Magyarországra irányuló vándorlás a közép-európai rendszerváltások nyomán kiterjedt a volt Szovjetunió magyar határának mentén lakó népességre, valamint a volt Csehszlovákiában élő magyar kisebbségre is. Jelen írásomban a jelzett országokból kiindult, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét érintő bevándorlás néhány jellemzőjét foglalom össze.

A Romániából érkezett bevándorlók esetében a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe irányuló migrációs folyamat időben öt szakaszra osztható. Az 1985 előtti időszak a folyamat látens szakaszának tekinthető, részben az érkezők száma, részben a bevándorlás módja miatt. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Igazgatásrendészeti Hivatalnál iratok alapján vizsgált 1464 személy közül 33 (2,3 százalék) érkezett 1985-ben, illetve az azt megelőző években. Egy kivétellel legálisan, azaz az illetékes hatóságok engedélyével hagyták el Romániát. A magyarországi letelepedés indokául közeli rokonokkal történő családdegysítés, idős, beteg hozzátartozók ápolása és az esetek többségében született magyar állampolgárral között házasság szolgált. Ennek a szakasznak tehát a fő jellemzője a szórványos, elsősorban legális áttelepülés.

1986 és 1987 a bevándorlási csúcs előtti szakaszt alkotja. Ezalatt a két esztendő alatt vizsgált 1464 személy közül 62-en (4,2 százalék) érkeztek a megyébe. Nyolc kivétellel legálisan jöttek át Magyarországra magyar állampolgárságú házastársukkal családdegysítést kérve, más esetekben pedig az idős rokonok támogatását, ápolását vállalva. A bevándorlási hullám csúcspontja az országos jellemzőkhöz hasonlóan 1988 és 1990 közé esett. Ennek a harmadik szakasznak fő jellemzője a tömeges bevándorlás, amit az is mutat, hogy a vizsgált személyek zöme, 48,7 százaléka ezen három esztendő alatt jött át Szabolcs-Szatmár-Beregbe. A szakasz sajátossága, hogy ugrásszerűen megnőtt az illegális határátlépések száma. Az ország keleti megyéjébe érkezett bevándorlók száma a velük menekülő családtagokkal együtt 2651 személy volt, és 33,2 százalékuk 1988 és 1990 között illegálisan jött át magyar földre. A negyedik, a tetőzés utáni szakasz 1991–1994-et foglalja magában. A bevándorlók számát tekintve ez sem elhanyagolható a migrációs folyamat egészen belül, mert a vizsgált személyek közül 524-en ebben a szakaszban érkeztek Szabolcs-Szatmár-Beregbe, az összes vizsgált bevándorolt 35,8 százalékát tették ki. A levezető szakasz nyitányát értelmzésünkben 1995 jelenti: a bevándoroltak százalékos aránya 9,1, ami az 1986–1987-es szakaszban érkezettek számához viszonyítva még mindig kétszer több bevándorlót jelent. A Magyarországra irányuló bevándorlás az 1990-es évek közepén, illetve napjainkban sem szűnt meg, csak a bevándorlás csúcsideszakához képest alacsonyabb szinten állandósult.

A Romániából Borsod-Abaúj-Zemplén megyébe irányuló bevándorlás a szabolcsitól eltérően négy szakaszra bontható. Az 1987 előtti időszak az érkezők csekély száma miatt ugyan csak látens periódusnak tekinthető. A bevándorlási hullám csúcspontját tartalmazó második szakasz 1988 és 1990 közé esett, fő jellemzője a tömeges áttelepülés volt. A harmadik, 1991 és 1994 közötti szakaszban a bevándorlók 37,2 százaléka érkezett. A levezető szakasz 1995-től indult, és alapvető jellemzője a bevándoroltak számának folyamatos csökkenése. Megfigyelhető 1992-ig a Borsod megyei bevándorlásnál is a férfiak meghatározó jelenléte, azután megfordul az arány a nők javára. A korcsoportok szerinti vizsgálatból kitűnik, hogy mind a legális, mind az illegális bevándorlók jelentős része a 21–30 év közötti korosztályhoz tartozott. A Borsod-Abaúj-Zemplén megyét érintő bevándorlás során végig szórványos maradt a 40 éven felüli, gyermek nélkül érkezett házaspárok száma. Itt nem érhető tetten az a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében jelentkezett tendencia, mely szerint az 1990-es évek elejétől több

olyan nyugdíjas szülő, nagyszülő nyújtott be bevándorlási kérelmet, akik követni akarták a bevándorolt fiatalokat.

A demográfiai jellemzőket vizsgálva megállapítható, hogy a Romániából Szabolcs-Szatmár-Beregbe érkezettek korcsoportok szerinti megoszlása azt mutatja, hogy mind a legális, mind az illegális bevándorlók jelentős része fiatal volt. A 21–30 év közötti korosztályhoz tartozók közül lépték át a legtöbben (40,2 százalék) illegálisan az országhatárt. Az önálló adattal rendelkező vizsgált 1464 személy közül 867 egyedül érkezett Szabolcs-Szatmár-Beregbe, jelentékeny részük – 418 fő (48,2 százalék) – 1988–1989-ben. Az egyedül érkezettek közül 452 volt a nő és 415 a férfi. A korcsoportonkénti vizsgálat az ő esetükben is azt mutatja, hogy döntő részben fiatalokról van szó: a 21–30 éves korcsoportozhoz tartozó férfi az összes egyedül érkezett férfi 48,4 százalékát teszi ki.

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyébe érkezettek korcsoportonkénti vizsgálatából az derül ki, hogy mind a legális, mind az illegális bevándorlók bő harmada fiatal volt. A 21–30 év közötti korosztályhoz tartozók közül lépték át a legtöbben illegálisan az országhatárt. A vizsgált 931 személy között 325 fiatal egyedül érkezett Borsodba, közülük 191 volt nő és 213 férfi. A korcsoportonkénti vizsgálat szerint az egyedül érkezett férfiak 46,9 százaléka a 21–30 éves korcsoportozhoz tartozott.

1988–1989-ben a közép- és kelet-európai rendszerváltozásokkal új korszak kezdődött a nemzetközi migrációban, így a volt Szovjetunióból Magyarországra és az ország keleti megyéibe irányuló bevándorlásban is. A Szovjetunió szétesése után létrejött államok közül Ukrajna a legnehezebb helyzetű köztársaságok közé került. A katasztrofális ukrán gazdasági válság Kárpátalja lakosságát, köztük az összlakosság 12,5 százalékát kitevő, 160 ezret meghaladó magyarságot fokozottan érintette. A szomszédos országokban élő magyar kisebbségek közül a kárpátaljaiak éltek a legrosszabb gazdasági körülmények között. Bár az ukrán alkotmány elismerte a nemzeti kisebbségek létét és a kisebbségi jogokat, ezek azonban csak részlegesen érvényesültek a nehéz gazdasági körülmények és a centralizáció irányába mutató köztársasági vezetés következtében. A Kárpátaljáról végleg külföldre távozóok száma 1979-hez képest 1989-re megtöbbszöröződött. A magyarországi bevándorlási statisztikák szerint a Szovjetunióból 1988 és 1992 között 8700 személy érkezett hazánkba a végleges letelepülés szándékával. Borsod-Abaúj-Zemplén megye esetében is az 1970-es évek közepétől erősödik a bevándorlás. Míg 1973-ig 53-an érkeztek innen a megyébe, addig 1974–1987 között 108, 1988–1994 között 183, 1995 és 1998 között pedig 208 volt a bevándoroltak száma. A letelepedést kérelmezők döntő többsége indokként a családegyesítést és a házasságkötést jelölte meg. Így legtöbben már Magyarországon élő férjükhöz, illetve feleségükhöz, többen pedig testvérükhöz, gyermekükhöz, vagy más rokonaikhoz települtek át. Mások a jövedelmezőbb munka és a jobb életkörülmények reményében költöztek Magyarországra. A Borsodba bevándorlók nemek szerinti megoszlása azt mutatja, hogy a nők száma több mint a két és félszerese a férfiakénak.

A volt Szovjetunióból Borsod-Abaúj-Zemplénbe letelepülők 38,4 százaléka a 21–30 év közötti korosztályhoz tartozott. Ezen korosztályon belül a nők aránya még meghatározóbb, a férfiakénak majdnem ötszöröse. A betelepülők iskolai végzettségéről megállapítható, hogy 50 százalékuk középfokú végzettséggel rendelkezett. Minden negyedik bevándorolt főiskolai vagy egyetemi végzettségű volt. Ez az értelmiségi réteg a kárpátaljai magyar kisebbségen belüli arányától nagyobb, és jelzi azt, hogy a diploma birtokában Magyarországon biztosabb és jobb megélhetést reméltek. Az értelmiség ilyen arányú áttelepülése egyrészt gyarapította a Borsodban élő felsőfokú végzettségűek számát, másrészt jelentősen csökkentette Kárpátalján a magyarságtudatot ápolni, erősíteni képes, az anyanyelvi kultúra mellett a közéletben is kiálló réteg súlyát.

A Szabolcs-Szatmár-Beregben vizsgálat alá vont iratanyag alapján a volt Szovjetunióból érkezett bevándorlók száma 1958 és 1996 között 2436 személy volt, akik főleg Kárpátaljáról érkezve ténylegesen otthonra leltek a határmenti megyében. Közülük 1450-en 1988 és 1994 között települtek át, ami azt tükrözi, hogy Magyarország ezen keleti határszéli megyéjének jelentős szerep jutott a bevándoroltak befogadásában. Magyarországra a volt Szovjetunióból 1990 és 1992 között vándoroltak be legtöbben, míg a megyébe 1993, illetve 1994-ben volt a leg-

nagyobb létszámú és arányú a bevándorlás. Érzékelhetően más ütemű, időbeli megjelenésében is eltérő ez a bevándorlás a románaitól.

Ami az iskolázottsági adatokat illeti, a volt Szovjetunióból Szabolcs-Szatmár-Beregbe érkezetteknel az alapfokú végzettséggel vagy azzal sem rendelkezők aránya 16,2 százalék volt, a 9–12 osztályt és szakmunkásképzőt végzettekkel is számolva a középfokkal rendelkezők aránya 60,1 százalékos, felsőfokú végzettséggel pedig 23,7 százalékos rendelkezett. A bevándorlás során végig a középfokú végzettségűek alkották az áttelepülők derékhatát. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy a főiskolát, egyetemet végzettek 23,7 százalékos aránya jóval magasabb a társadalmon belül arányuknál, ami részben az értelmiség menekülésvágyára, perspektívatlanságára utal, másrészt jelzi, hogy a felerősödött nemzetközi migráció következményeként a kárpátaljai magyar kisebbség érdekei képviselőjére és érvényesítésére alkalmas tagjait veszítette el nagy számban. A diplomások döntő része csak az 1990-es években hozta meg ezt a nehéz, drámai döntést. A bevándorlási hullám csúcspontját jelentő 1994-ben hagyta el a legtöbb felsőfokú végzettségű Kárpátalját. A vizsgált időszak egésze alatt áttelepült 192 egyetemi diplomás közül ebben az évben 52 fő jött át.

Mit mutat a tárgyalt évtized alatt Romániából Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe érkezettek foglalkozás szerinti tagolódása? Az 1990-es évek közepén Magyarországon élt külföldiek csaknem fele aktív kereső volt, 10 százalékuk diák, a nyugdíjasok aránya pedig mindössze 5 százalék. A Romániából érkezett bevándorlók között országosan 62 százaléknál volt az aktív kereső, a nyugdíjasok aránya pedig 6 százalék. A Szabolcs-Szatmár-Beregbe érkezettek korcsoportonkénti tagolódásából ettől eltérő arányok bonthatók ki. A 21 és 60 év közötti korosztályokat aktív népességnek tekintve arányuk elérte a bő 75 százalékot. Az országos szint közelében volt a nyugdíjasok száma (7,7 százalék) és 17 százalék az iskoláskorúak aránya. A Romániából Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe érkezettek derékhatát a szakiskolai és középiskolai végzettségűek alkották (37,1 és 28,3 százalék). Az általános iskolával, illetve néhány osztállyal rendelkezők számaránya együttesen 22,1 százalék volt, amely egyrészt arra utal, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségűeket is magával ragadta a vándorlási hullám, a felsőfokú iskolai végzettséggel, diplomával rendelkezőkkel együtt ők is rászánták magukat erre a sorsdöntő lépésre. Másrészt az a korábban hangoztatott megállapítás, hogy a romániai magyar kisebbség köréből aránytalanul többen vannak az értelmiségiek, ez a megyénkbe érkezettek esetében nem igazolható. Az adatok elemzése a szakmával – elsősorban ács és lakatos szakmával rendelkezők – magas arányára utal, a nők körében az átlagosnál többen rendelkeztek varrónői szakképesítéssel.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe érkezett romániai bevándorlók adataival összehasonlítva a borsodi helyzetképet elmondhatjuk, hogy csak fele annyi értelmiségi igyekezett új otthonra találni az északkeleti megyében, mint a szomszédos Szabolcs-Szatmár-Beregben. A szakképzettek és szakképzetlenek számaránya a két megye esetében ellentétesen alakult: Szabolcs-Szatmár-Beregben mintegy 14 százalékkal több szakképzett és a borsodi adatokhoz képest közel ugyanannyival kevesebb szakképzetlen bevándorolt igyekezett munkát, megélhetést találni. A szakmákat tekintve asztalosok, autószerelők, esztergályosok, kőművesek, hegesztők keresték megélhetésüket a bányászokkal együtt.

Miért szánták rá magukat a sorsfordító lépésre a bevándorlás részesei? A Romániából érkezők a bevándorlás okaként szinte kivétel nélkül a kisebbségi jogsérelmekre utaltak, összekapcsolva ezt a kisebbségi sorsból fakadó foglalkoztatási gondokkal, munkahelyhiánnyal, a nehéz életkörülményekkel. A kisebbségi magyar nemzetiségű hátrányos megkülönböztetést tapasztalhatott például a munkába állásnál, ami megmutatkozott a munkahely megválasztásának korlátozásában, például értelmiségi házaspárok jegyezték meg, hogy a férj és feleség munkahelyét a hatalom egymástól több száz kilométerre jelölte ki. A kisebbségi jogsérelmet jelelhette a magyar nyelv használatának akadályozását, a lenézettséget, azt, hogy másodrendű polgárként kezelték őket lakóhelyükön. A bevándoroltak közül néhányan – elsősorban a menekültstátuszért folyamodók – meghurcoltatásról, fizikai bántalmazásról, zaklatásról is említést tettek, az ilyen szintű megkülönböztetést azonban nem mindig tudták a magyar hatóságok előtt bizonyítani. A Miskolcon meglepedett hajdon gépész-mérnök nő ezzel kapcsolatban a következő gondolatokat fogalmazta meg: „A romániai rendszer nem biztosít megfelelő jogokat. Itt Magyarországon nagyobb a demokrácia. Romániában nehéz a megélhetés.

Itt Magyarországon próbálom hasznosítani szakmai tudásomat, s próbálok emberhez megfelelő életmódot kialakítani magamnak.”

A rendszerváltás előtt a Szovjetunióból kivándorlásuk engedélyezését kérők az áttelepülés okait, az elhatározást motiváló tényezőket vissza-visszatérően, azonos módon indokolták. A kijevi konzulátusra beadott kérelmekben a szovjetrendszer taszító hatásának tényét kerülve a kivándorolni szándékozók egy része legfeljebb arra hivatkozott, hogy a „jobb lehetőség” vonzza Magyarországra. „Gyermekeik érdekeit, jövőjét” magyarságuk elvesztésének veszélyével együtt hozzák fel indokként. A nemzeti identitásuk meghatározó motiváló erejét mutatja az is, hogy a konzuli jelentés szerint a bevándorlási engedélyt kérelmezők „nyelvünket anyanyelvi szinten beszélnek”. Gyakran családi kötődésüket emelik ki az áttelepülés okaként. Az 1970-es és az 1980-as években Szabolcs-Szatmár-Beregbe áttelepülők esetében is általános a családegyesítés igénye, a született magyar állampolgárságú házastársához költözés szándéka. Az 1980-as években a magyar hatóságok hozzáállása is érzékelhetően rugalmasabbá vált. Míg az 1970-es években igen alapos környezettanulmányok készültek, melyek kiterjedtek az áttelepülni szándékozók jövőbeni környezetanalízisére, lakásviszonyaira, megélhetési feltételeire, addig az 1980-as évek második felében már nem gördítettek akadályt a bevándorolni szándékozók újába. Az 1990-es években is megmaradt fő motivumként a házasságkötés, ugyanakkor már nyíltabban mertek fogalmazni a kérelmezők a kisebbségi jogsérelemről vagy a nehéz körülményekről, melyekre megoldást csak az áttelepüléstől remélték.

Az 1980-as évek végén felerősödött, Magyarországot érintő nemzetközi vándorlásnál kibocsátóként elsősorban három ország jelent meg, nevezetesen a volt Jugoszlávia, Románia és a volt Szovjetunió. A szomszédos országok közül még Csehszlovákiából érkeztek bevándorlók, országosan csaknem 1200-an. Ez a szám eltörpül a Romániából Magyarországra áttelepült több mint 74 ezer, vagy a volt Jugoszláviából és a volt Szovjetunióból beköltözött 10-10 ezer személyhez képest. Északi szomszédunktól Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe összesen 270-en költöztek át (209 Borsodba, 61 bevándorló Szabolcsba), a Magyarországra áttelepültek csaknem negyede, ezért nem mehetünk el említés nélkül a jelenkori népvándorlás ezen összetevője mellett sem. A fiatalok aránya a borsodi bevándorlásnál igen magas, hiszen a 21–40 évesek 63,2 százalékos jelenléte a magyarországi átlagot is meghaladja. A borsodi bevándoroltak csaknem 60 százaléka 1987 előtt érkezett Északkelet-Magyarországra, és bő háromnegyedük nő volt. Döntően házastársként települtek át családegyesítést kérve, így az áttelepülés legfőbb oka, indoka is családjogi természetű volt. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a háttérben ne lett volna más motiváció, így például kisebbségi jogsérelem. Közel 40 százaléku középiskolát végzett, 20 százalék csak az általános iskolát fejezte be, felsőfokú végzettséggel pedig csak minden tizedik bevándorolt rendelkezett. A Szabolcs-Szatmár-Beregbe áttelepültek negyötödét a nők alkották, és az érintettek fele még 1988 előtt szánta rá magát a magyarországi áttelepülésre.

Összegzőként megállapítható, hogy Kárpátaljáról és Szlovákiából érkezett bevándorlók között a nők aránya a vizsgált időszakban, azaz az 1970-es évek közepétől az 1990-es évek derekáig szembeötlően magas volt. Romániából Borsod-Abaúj-Zemplén megyébe bevándoroltak körében a férfiak már bő felét (52,2 százalék) adták az áttelepülőeknek, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe költözőknél a férfiak aránya megközelítette a 70 százalékot. A korcsoportonkénti vizsgálat valamennyi szomszédos ország esetében a fiatalok, a 20–30 évesek meghatározó jelenlétét mutatja. Azaz az északkelet-magyarországi régióban is a legmunkabíróbb korosztály számát gyarapította a jelenkori népvándorlás.

Reszler Gábor

A jelen írás háttéréül szolgált kutatás az OTKA támogatásával folyt. Nyilvántartási száma: T 031 965.

Irodalom: *Tóth Pál Péter:* Haza csak egy van? Menekülők, bevándorlók, új állampolgárok Magyarországon (1988–1994). Bp., 1997. ; *Tanulmányok a Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei nemzetközi migráció második világháború utáni történetéből.* Szerkesztette: *Szászi Ferenc.* Nyíregyháza, 1998.; *Bevándorlás Romániából, a volt Szovjetunióból és Csehszlovákiából Magyarországra észak-keleti megyéibe (1945–1998).* Tanulmányok. Szerkesztette: *Szászi Ferenc.* Nyíregyháza, 2001.